

МАРИЙСКИЙ
МИР

МАРИЙ
САНДАЛЫК

ЙЫЛМЫМ АРАЛАШ
ЙУЛАМ ШУКТАШ

ТУВЫРАМ ВЯНДАШ
ЭРТЫКЫМ АКЛАШ

10

САДЪМИ ЖОУКЪЖ

№1-2 2016

чатлама – пеледыш
январь – июнь

ПОГЫН

Кугурак эрге

Эдик Александров, кызыт Эдуард Васильевич Александров, вич йочан ешыште эн кугужо. Кугурак эргын ийготыш шуаш тўналмыж годым ача-ава сурт-оралтым уэмдаш пижыным. Чылажымат угыч чонгыман: пёртым, вўтам, мончам, моло тыгыде оралтым...

...Волжский кундемыште илышыже але тудо велышке унала миен коштыжо палат: Сотнур села ден Куршамбал ял коклаште Курша энер йоген эрта. Кызыт тушто, энерым от пўяле гынже, вўдшō изишак веле чыпча, но серже... мотко-чак кўкшō да тура – телым йоча-влаклан издер да ече дене мунчалташ лачак гына. Тыгай мунчалтышлан Александровмытын суртышт ончылно нōлтын шогышо сер поснак келшен толеш. Сандене школ деч вара але каныш кечын нунын пёртышт воктене йоча йўк-йўан ок лыплане. Лач Эдуардым гына тушто шуэн ужат, тудо – ешыште кугурак эрге – оралтым чонымаште ачан тўн

А 2000 ийыште ачаже... Тунам Эдуард 23 ияш лийын, Йошкар-Олаште илен, Марий самырык театрыште артистлан пашам ыштен, кажне канышлан шочмо ялышыкыже кудалыштын, ачалан оралтым чоҗаш полшен. А 2000 ийыште...

Тиде мончам левед пытарымеке лийын. Тўныкым шогалтен, пытартыш пудам пeryмеке, Василий Алексеевич монча леведыш ўмбалне Эдуард эргыж дене йгыре шинчын, Озан ола могырыш ончат:

– Ну, Эдик эргым, – ласкан шўлалта ача, – кермыч пёртым нōлталтышна, вўтам, левашым, амбарым ыштышна, тевыс мончам шуктышна, ынде чыла шонымашкем шуым...

Тиде ой деч вара ик арня гыч ача ўмыр лугыч лиеш. Тунам аваже Зинаида Евгениевна шинчавўд йōре пелешта:

– Айдеме шонымашкыже шуэш гын, але поя, але кола...

Тылеч вара Александровмыт ешыште кугурак пёръен шотеш Эдуард кодеш. Таче мартенат, кеч ныл изак-шоляк да ик шўжар ынде шукертсек шочмо суртышто огыт иле, изирак-влакше Эдуардым ешын вуйжо семын ужыт. Мōнгыштō авалан полыш годым, але шольо-шўжар-влаклан шке суртыштышт кугу со-

полышкалышыже. Мунчалтымашке лектеш гынат, шольо-шўжарже-влакым эскералтыме шот дене але кугу издерыштым келге корем лаке гычын шўдырен кўзыкташлан. Лач южгунам, «Э-эх, айста-ян, чыланат иквереш мунчалтен волена!» манешат, ньога-влакым шке йырже издерышке пуртен шында да... «Покто веле, корно сай!» Оралтым чоҗымо годымат, сурт коклаште моло сомылым шуктымаштат Эдик – шольо-шўжарже-влакым тўрлō ыштыш-кучышлан кумыланден, тўшка пашалан таратен шогышыжо.

мылым шукташ кўлешма – йодыш дене вигак кугу иза деке толыт. А тудо ача семын шке йырже моло-влакым чумыра. Тачат Эдуард Васильевич Йошкар-Олаште ила, шкежат ынде ныл икшыван ача, да таче мартенат ача олмеш энертыш лийын кодеш шольо-шўжар-влаклан, а шольо-шўжарже-влакын икшывыштлан – ўшанле кугыза.

Шке йыр калыкым чумырен моштымо койыш, шке йырет чумырымо калыклан ўшанле энертыш лийын кертмаш айдемылан эн ончы-

чак еш гычын шындалтеш. Санденак таче Эдуард Васильевич йыр ешыж ден тукум-жо веле огыл, марий мер калыкат чумыргаш ямде, вет таче тудо марий мер илышыштат ик ончыл радамыште улеш: ик могырым – ынде ятыр ий «Марий национальный конгресс» регионысо мер организацийым вуйлатен шога гын, вес могырым – Марий Мер Кангашын ик эн чолга енге.

Йодыш лектеш: изиж годсек ача-аван, ача уке лиймеке, аван да шольо-шўжар-влакын ўшанле туп-ваче, а ынде эшеже шке пелашын, шочмо ныл икшывын пенгыде энертыш, умбакыжат тўн шотышто шке тукум вож верчын вургыж илышаш ыльыс? А марий мер илышыже молан? Икана ик журналистын тыгай йодышыжлан Эдуард Александров вашештен: «А чумыр марий калыкше мыйын тукум вожем огыл мо?»

Погн вашеш лекше «Марий Эл» газетлан пуймо интервьюышто рашемден каласкала: «Армий деч вара пелашем дене ушнымеке, иктаж-кунам мер илышыш тыге чот ушнем манын шоненат омыл. Артист лийме дене марий шўлыш чоныш веле огыл пурен, тудо мўнгышкат куснен. Ынде икшыве-шамычат тыгаяк кумылан кушкыт. Кугурак Эльза ўдырна кызыт луымшо классыште тунемеш. Ончыч Марий Эл радиошто передачым вўден. Кызыт «Эрвел марий» ансамбльыш коштеш. Эрнестат але марте акаж дене пырля олесе 14-ше номеран школышто тунемын, тыгак радиошто передачым вўден. Кызыт 14 ияш, Инфотех лицейыште шинчымашым пога гынат, Йоча да самырык-влаклан театр-рўдерыште шындыме «Чодыраял Элыксандр» да «Корнывож пелдыш» спектакляште модеш. Марий концерт ден спектакль-влакым еш дене ончаш коштына. Йыгыр-влак Элеонора ден Эсмеральда шым ияш улыт, 14-ше номеран школыштак икымше классыште тунемыт. Шкетан лўмеш драмтеатрын «Пысман корем» спектаклыштыже коктынат изирак рольым модыт, «Каче-влак» спектаклыште Эсмеральда шкетын модын. А тылеч ончыч Элеонора марий вургем

фестивальыште сценыш модель семын лектын ыле. Кўн кушко ушнышашыжым нуно шке коклаштышт кутырен келшат. Ўжыт гын, ончыкыжымат спектакляште модаш тўналыт. Ме нигушкат нуным «мемнан икшывына-влакым налза» манын тушкымашна уке. Книгам лудаш моткоч йўратат. Арнялан кок гана библиотекекыш книгалан коштыт. Шкежат, могай регионышто паша дене лиям, тушеч книгам кондаш тыршем. Шкенан олаште веле огыл, моло вере лийме годымат еш дене тоштерлашке пуреден лектына. Ончыкыжым икшывына-влак чыланат марий мер пашашке ушнат манын шонем».

Теве кузе?! Арам огыл калыкыште ойлат: «Тыйын ешет – тиде тыйын чуриет» але «Из-изт годсек могай ешыште кушкат, школышто могай сомыл деке шўмангат, шкат тугай ешым чумырет, тугай илышым чонет».

Чынак, Эдуард эше школышто тунеммыж годымак чулымлыкым ончыктен. Мутлан, 7-ше классыште улмыж годым туныктышо Галина Александровна Михайлован вуйлатымыж почеш школышто драмкружок почылтеш. Тушто Эдик Шкетанын «Лапчык Каритон» ик актан пьесыштыже Ятман-Катманын рольжым модаш тўналеш. Тиде спектакль дене школын драмкружокшо тунам Йошкар-Ола марте шуын. А изиш варарак Сотнур школын тунемшыже-влак руш спектакльым ямдылат да районысо школ драмкружок-влак коклаште икымше верым, а Йошкар-Олаште эртыше конкурсышто кокымшо верым налыт. Лектеш: школысо драмкружок Эдуардлан мер илыш пашашке ушнымаште икымше ошкыл лийын. Вара – Республикысе тўвыра да сымыктыш колледжын актёр отделенийже. Колледжыште тунеммыж годымак Марий самырык театрыште роль-влакым модаш тўналеш. А тушко йўршылан пашаш куснымеке, ешартышыжлан тудым театрысе профком вуйлатышылан сайлат. Туштат Эдуард Васильевич чулымлыкым ончыкта, тўнжў: коллективын чынлыкше верч чон йўлен тыршымыже эше чот палдырна. Санденак икмыняр ий гычын тудлан театр вуйлатышын алмаштышы-

же сомылым ўшанат. Таче Э.В. Александров – Республикысе йоча да самырык-влаклан театр-рўдерын исполнительный директоржо.

Ик интервьюшто Эдуард Васильевич адаткат ойла: «Театр пашаште мыланем тўн энгертышем художественный вуйлатыше Олег Геннадьевич Иркабаев лийын шоген. А мер пашам шуктымаште кугу польшым Юрий Петрович Русанов, кийыме мландыже пушкыдо лийже, да Валерий Александрович Мочаев пузныт. Кызыт мый могай кўкшытыш шуынам – тиде нунын надырышт».

Шке виянме корныштыжо, айдеме семын кушмаштыже тудын верч тыршыше, вуйын шогышо ен-влак нерген порын шарналташ, нунын нерген кугешныме шомакым пелешташ Эдуард Александров кеч-кунам кеч-кушто жапымат, йўнымат эре муэш. Тидыже айдемын йыгыре ошкылшо-влаклан ўшанле улмыж нерген веле огыл, шкенжынат илыш корнышто ўшанлын ошкылмыж нерген ойла. А

ўшанле манме шомакышке эше «кўкшыт» манме умылымашым ешараш гын... – арам огыл Эдуард Александров 2011 ий гыч Россий Президентын ўшаньенже улеш, ик гана огыл Кремлыште Владимир Владимирович Путинын мер пашаен-влак дене вашлиймаштыже лийын. Шочынак ўшанле айдеме кеч-кунам кеч-кушто кеч-кўлан эре ўшанле кодеш.

– Ужален ом мошто, шойышт ом мошто. Мыйым ужалат гын, пўйым шотыр-р пурлам да чытем, но шке... тек ала-могай кугу оксам сўрышт... ужалаш гын, тугеже илашат огыл... – икана «Айдеме ўшан» нерген шомак лекме годым Эдуард чон пытен пелештен колтыш.

А мый гын ты шомак деке эше весымат ешарем ыле: марий тўняште Александров Эдуард Васильевич гай ўшанле айдеме мочол шукуррак лиеш – марий ончыкылыклан тунар кугурак ўшан шочеш.

Геннадий ГОРДЕЕВ.

Фото: Денис РЕЧКИН

